

Аліна Артюх,
молодший науковий співробітник
Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
ім. М. Т. Рильського НАН України

У країні за короткий дворічний термін сталося багато позитивних зрушень, що є приводом для стриманого оптимізму. Втім, форматом цієї доповіді є виокремлення болісних проблем та пошук шляхів їхнього подолання. Тому сконцентруємося на проблемах, які непокоять суспільство і пов'язані з ситуацією на Сході України.

З початком неоголошеної війни путінської Росії проти України до завдань, які суспільство поставило перед новою владою, додалося завдання вироблення й реалізації зрозумілої дієвої стратегії захисту незалежності, суверенітету, цілісності України, чітке визначення кінцевої мети нашого спротиву та шляхів досягнення цієї мети.

Сьогодні щоразу, коли держава є неспроможною виконати замовлення суспільства, в силу вступає так звана «пряма демократія»: суспільство перебирає на себе ті функції державної влади, які держава не здатна виконувати, хоча мала б це робити згідно із суспільним договором і своїми прямими обов'язками.

Скажімо, волонтери перебирають на себе функції Міністерства оборони, а також активно займаються справами вимушених переселенців, доля яких — не у фокусі державних інтересів. Свого часу добровольчі батальйони

стали авангардом захисту країни від російської агресії, коли армія, знекровлена правлінням Януковича, не здатна була дати ворогові повноцінну відсіч. Маневреність добровольчих батальйонів часто компенсує недоліки неповороткої і далекої від життя стратегії й тактики операцій Генштабу, а високий рівень взаємодії між бойовими підрозділами компенсує недоліки координування операцій з боку штабів.

На сьогодні в Україні є небагато людей, яких тим або іншим чином не торкнулася проблема неоголошеної війни Росії проти України, замаскованої російською пропагандою під громадянський конфлікт на Донеччині та Луганщині. Майже в кожного є родичі чи друзі, котрі перебувають у зоні АТО або повернулися звідтіля. Тому суспільство отримує інформацію про АТО не лише зі ЗМІ, але з перших рук — від безпосередніх очевидців, учасників бойових дій, волонтерів, які їздять на передову. Ситуація в АТО — тема переважної більшості розмов українців з активною громадянською позицією. А оскільки поступ розвитку країни зумовлений саме діяльністю активних громадян, керівництво країни має тримати руку на пульсі суспільних настроїв і завжди бути в їхньому авангарді. Дві домінуючі тези, присутні у відгуках бійців, що повертаються із зони АТО: 1) критичне невдоволення непрофесійністю, безініціативністю та байдужістю вищого військового командування і штабних; 2) відсутність кадрового ліфту в сучасній українській армії — талановитий офіцер середньої ланки не має шансів стати командиром вищої ланки: неповоротка військова бюрократія не впускає у свою корпорацію чужих, особливо талановитих і небайдужих. Результат — самоорганізація і взаємозв'язок армійських підрозділів з передової досягла найвищого щабля. Однак між реальним сектором війни і штабними прірва поглиблюється. Перші не сприймають других. Мимовільно пригадуєш міркування Пятирима Сорокіна про революційну ситуацію, спричинену скупченням «головастиків» біля підвалин греблі: коли занадто багато талановитих і розумних (я б

додала — принципів і вмотивованих) «головастиків» не мають шансів просуватися вгору кар'єрною драбиною, позбавлені можливості професійного росту, розвитку, стається соціальний вибух. Описана ситуація зараз у армії: офіцери середньої ланки з великим військовим досвідом незрівнянно краще орієнтуються в ситуації, ніж ті, хто уповноважений планувати їм операції. Такий дисонанс довго тривати не може. Необхідно замінювати штабних бюрократів, які не бувають не передовий і не здатні реально оцінювати швидкоплинну ситуацію, талановитими активними офіцерами, котрі мають хист і досвід. Часто з вуст очільників держави можна почути, що розмови про недолугість вищого командування — це результат російської провокації і діяльності так званої «диванної сотні». Однак цю інформацію суспільству надають зовсім не провокатори й не диванні дописувачі в соцмережах. З такими думками повертаються з передової цілком реальні родичі й знайомі громадян України. Ці думки тривожать умотивованих і принципівих захисників українського суверенітету і поширюються мережами довіри.

Аналіз помилок критично необхідний, щоб вони не повторювалися. І здійснити його можна, лише налагодивши прямий конструктивний діалог з командирами реального сектору. Громада вимагає справедливості й дуже чутливо ставиться до несправедливості. На жаль, наявна дуже серйозна криза — криза довіри. Жоден інститут суспільства так не залежить від довіри й авторитету до керівників, як армія. А довіра до керівництва Генштабу, видається, серйозно підірвана, нерідко можна почути полеміку про його неефективність у військових операціях, що призвела до невинуватої загибелі бійців. Що це — результат непрофесіоналізму чи державна зрада? Військова бюрократія вмilo уникає відповідальності (ховаючись між краплями законів і норм), перекладаючи її на бойових офіцерів, і, у разі чого, робить їх винними. Суспільство доволі знервовано ставиться до погано прихованої боротьби армійського начальства з добровольчими батальйонами.

Сьогодні ми маємо війну за незалежність України. Влада (звісно ж у активному діалозі з народом) має випрацювати стратегію і тактику досягнення кінцевої мети. Однак суспільству важко зрозуміти, якою є кінцева мета і якою є стратегія влади з її досягнення. Громадяни щодня чують: 1) немає альтернатив Мінським домовленостям; 2) Мінські домовленості не виконуються бойовиками. Ця суперечність не вкладається в голову людини, здатної логічно мислити. Тому щоденне виголошення з екранів і шпальт цих тез провокує цілу низку домислів, чуток. І справді, якщо вони не виконуються, то як вони можуть бути єдиною панацеєю? Тоді має бути якась альтернативна стратегія, що діятиме в тому випадку, коли стане зрозуміло, що ці угоди не працюють. Громаді не збагнути, як можна сподіватися саме на Мінські угоди, якщо жодних ознак того, що бойовики колись раптом почнуть їх виконувати, немає. І до чого, врешті-решт, має привести безнадійна надія на Мінські домовленості, або що має бути в кінцевому результаті, якщо бойовики раптом виконають ці угоди. Чи є якісь притомні розрахунки, яким буде результат, яким буде життя країни? І що може бути внаслідок провалу такої стратегії, і скільки треба бойовикам не виконувати Мінські угоди, щоб зрештою вони перестали вважатися єдиним виходом зі становища.

У людей складається враження якоїсь двоїстості, як кажуть тепер, «гібридності»: частина країни, нібито нічого не сталося, живе тим самим «мирним життям», а частина (і це — родичі, друзі, колеги тих, хто живе мирним життям) їде помирати за ті самі мирні угоди, які не виконуються. Причому другі вимушені сприймати все пасивно. Вони не можуть захищатися на повну міць... Вкласти цей абсурдний план у пересічну голову неможливо. Нам кажуть, що якщо ми не пристанемо на такі умови Росії, вона вщент зруйнує Україну, розгорнувши повномасштабну агресію. Проте у суспільній думці є низка заперечень проти кліше, яке мотивує безальтернативність Мінського формату. Громадяни міркують: «Якщо б Росія могла

розгорнути повномасштабну агресію, її б не зупинили жодні “угоди”, вона б це зробила». Це були її первинні плани, вона намагалася частинами захопити Україну, починаючи з її Півдня та Сходу, дійшовши й до центральної частини. Однак у неї не вийшло, бо на повномасштабну агресію сьогоднішня Росія неспроможна. Якби була спроможна, здійснила б її. А ось віддати ще частину південно-східних територій — наміряється. І такі угоди її не зупинять. Мало того, завдяки угодам вона намагається виторгнути вигідніші стартові стратегічні позиції.

Напівагресія, напівмир, напівзахист, напівсвобода від Росії деморалізують. Цю напруженість треба зняти, люди повинні розуміти, що і навіщо. Адже саме вони розплачуються життям і здоров'ям близьких і рідних, а хтось — власним життям.

Власне, куцість Мінських угод спричинена тим, що справжню відповідальність за результат переговорів несе лише одна сторона переговорів — українська. Інша сторона — Росія — прихована, замаскована, а отже, не несе жодної відповідальності. То ж не дивно, що угоди весь час порушуються. Так само, як російсько-українська війна подається Росією як громадянський конфлікт усередині України, так і мирні переговори ведуться не з тим, хто є реальним фігурантом конфлікту, реальною стороною війни, а з тим, хто імітує сторону конфлікту, камуфлюючи справжню сторону, маскуючи її.

Реальні мирні переговори — це переговори з реальним агресором, Путіним. Мінські угоди з тими, хто не може самостійно приймати рішення, власне, знімають з Путіна будь-яку дипломатичну відповідальність. Він домігся свого: якщо ми ведемо переговори щодо миру із сепаратистами, тобто з колишніми співгромадянами, отже, мовою дипломатії це означає, що ми визнаємо, що в нас громадянський конфлікт, війна в Україні. Тому дуже важливо назвати речі своїми іменами, вимагати від Європи і США чітких та адекватних формулювань. Напад Росії на Україну треба назвати нападом

Росії на Україну. І ніяк інакше. Треба вимагати, щоб реальний агресор сів за стіл мирних переговорів і щоб гарантом виступили країни Євросоюзу і США.

Якщо нам не хочуть давати зброю, нехай допоможуть дипломатичною зброєю! Треба чітко й принципово відстоювати свої позиції. Слабка переговорна позиція України може призвести до руйнування держави. Адже російські пропагандистські формулювання (Україна — країна, яку роздирає внутрішній конфлікт), що без усілякого нашого спротиву розтікаються світом, призведуть зрештою до того, що Україна матиме ореол напівлегітимності.

Європа боїться виходу війни за межі України? Є для цього підстави, нехай боїться. Потрібно, виходячи з цього, домагатися реальних переговорів двох справжніх сторін війни — агресора-Росії і України, що захищає незалежність. І якщо наявний шантаж з боку Росії, то як тільки Росія визнається стороною конфлікту, цей шантаж втрачає сенс.

Країна, яка перманентно бореться за існування й за незалежність — Ізраїль, виробила відповіді на подібні виклики до тих, які стоять сьогодні перед Україною. І якщо припустити, що бойовики й далі не виконуватимуть Мінських угод, то є два варіанти реагування на ситуацію. Перший, мирний — повноцінний кордон між так званими ДНР, ЛНР та рештою України (попередньо необхідно вивезти з території республік тих громадян, які хочуть, однак не можуть виїхати). Другий — наша «Шестиденна війна», якщо, звісно, ЗСУ готові до неї.

Незрозумілими для суспільства є також деякі інші речі. Реальний результат Мінських домовленостей — величезна й більш ніж реальна дірка в кордоні між агресором-Росією і Україною. І, як уже стало широковідомо, цю дірку використовують дуже активно: склалася така собі зона дуже вільної торгівлі на окупованих та частині звільнених територій. Санкції з боку України щодо Росії й резонансні звільнення кадрів української митниці виглядають сміховинно, у той час, коли повним ходом іде

торгівля в безмитному режимі з агресором в особливо великих розмірах. Така «вільна торгівля» дискредитує Україну і в очах західних спільнот: вони почуваються ошуканими, обмежуючи свій добробут санкціями, коли Україна — жертва агресії — безмитно «ганяє» туди-сюди величезні обсяги сировини, товарів і навіть зброї. Ніхто не буде за таких умов надавати Україні летальну зброю: вона моментально опиниться в руках ворога.

Особливо непокоїть суспільство те, що такий стан речей не може існувати без покровительства згори, як то кажуть, без високого «кришування». Це викликає величезний суспільний резонанс. Якщо вище керівництво держави не зробить рішучих кроків для припинення цього «беспредела», тінь відповідальності за контрабанду ляже на нього. Україна не хоче «третього Майдану». Та ключ від злагоди всередині держави в руках чинної влади. Від того, чи почує вона суспільство, залежить майбутнє держави.